
Oulun yliopiston pieni ja pienempi sosiologia

Pentti Luoma

”Mitä sinne Ouluun kuuluu?” on vuosien varrella monesti kuulemani kysymys, ja vastaukseni ovat vaihdelleet kulloisenkin tilanteen mukaan. Tässä kirjoituksessa vastaan kysymykseen hieman pidemmältä aikaväliltä, joskin nykytilanteeseen keskittyen.

Sosiologiaa on Oulun yliopistossa voinut aina opiskella vain sivuaineena. Sosiologian luennot olivat pullollaan aloittaessani opintoni 1970-luvulla, kun sivuaineita vielä opiskeltiin ahkerasti. Toisin on ollut viimeisen tutkinnonuudistuksen

jälkeen, kun monitieteisyys tiputettiin toiveiden tynnyrin pohjalle tuloksellisuusvaatimusten kiristyttyä. Humanistisen tiedekunnan sosiologian laitoksen lisäksi 1970- ja 1980-luvuilla kasvatus-tieteiden tiedekuntaan perustettiin yhteiskuntatieteen apulaisprofessori sekä yliassistenttuuri. Kantavana ideana oli, että kasvatus ja koulutus ovat "osa yhteiskuntaa", mikä ei ollut "pöljempi" ajatus. Käytännössä yhteiskuntatieteen apulaisprofessori on aina ollut sosiologi. Kun varsinaisella sosiologian laitoksella työskenteli apulaisprofessori ja kaksi assistenttia, Oulun yliopistossa työskenteli 1980-luvun lopulla viisi sosiologia.

Syventäviäkin opintoja sosiologiassa järjestettiin 1970-luvulta 1990-luvun alkuun: aluksi Turun ja myöhemmin Tampereen yliopiston alaisuudessa. Tällä ajanjaksolla sosiologian sivulaudaturtutkielmia valmistui runsaat 30. Käytännön järjestelyt olivat sellaiset, että Oulussa järjestettiin opetus ja ohjattiin tutkielmat. Vastuuyliopistojen sosiologian professorit vain vahvistivat tutkielman ja laudatur-opinnot.

Oulussa saattoi kuitenkin väitellä tohtoriksikin. Tuloksena olikin yksi tohtorin tutkinto 1990-luvun alussa. Yhdessä sen kanssa, että tuolloin yritettiin ajaa sosiologian tutkintoihin tähtäävän koulutusohjelman perustamista, tämä oli ilmeisesti liikaa joillekin tahoille: yliopiston hallitus ei antanut lupaa sosiologian apulaisprofessorin viran täyttämiseksi, vaan palautti sen tiedekuntaan "viran mahdollista uudelleensuuntaamista varten" (kokous n:o 18, kohta B 107, 18.8.1995). Perusteluosassa todetaan ykskantaan seuraavasti: "Oulun yliopiston ja opetusministeriön välisen tulossopimuksen mukaan yhteiskuntatieteellisen alan tutkintoon johtavan koulutuksen vastuu on Pohjois-Suomessa Oulun ja Lapin yliopistojen keskinäisessä työnjaossa selkiytynyt Lapin yliopiston tehtäväksi."

Edellä mainittu näkemys myötäilee silloisen korkeakouluneuvoston puheenjohtaja Reijo Vihkon

ajatusta yhteiskuntatieteiden opetuksen "keskitämisestä Lappiin" (Kaleva 13.3.1994). Yliopiston ja opetusministeriön edustajien neuvotteluissa "sovittiin, ettei yhteiskuntatieteellisiin tutkimuksiin johtavaa opetusta järjestetä eikä kehitetä Oulussa" (Kaleva 28.10.1995). Sitaatissa lienee tosin pieni kirjoitusvirhe; pitäisi kai puhua tutkinnoista eikä tutkimuksista, koska tällaista ehkäisyä tuskin sentään oli tarkoitus harjoittaa.

Tämä "kirkastuminen" johti, Oulussa keväällä 1995 järjestettyjen sosiologipäivien jälkeen, vilkkaaseen keskusteluun sanomalehti *Kalevan* palstoilla, joilla sosiologian aseman heikentämistä vastustivat muun muassa ylioppilaskunta sekä professori Paavo Uusitalo. Tilannetta pahoiteltiin esimerkiksi Kalevan pääkirjoituksessa 19.11.1995 otsikolla "Monitieteisyys rapisee". Sen alun yhteenvedossa pääkirjoittaja määrittelee tilanteen seuraavasti: "Oulun yliopiston ja opetusministeriön tulossopimus merkitsee raskasta iskua yhteiskuntatieteelliselle opetukselle ja yliopiston moni-ilmeisyydelle."

Silloinen rehtori Lauri Lajunen (20.12.1995) näki tilanteen toisin: "Vääriä ovat kuitenkin sellaiset väitteet, että sosiologian opetusta pohjoisessa ajettaisiin alas. Opetus vain järjestetään uudella tavalla ja entistä halvemmalla [...] näyttää siltä, että sosiologian opetusta voidaan yhteistyöllä jopa lisätä." Samoin lausui silloinen humanistisen tiedekunnan dekaani Jouko Vahtola (31.10.1995): "Oulussa sosiologia jatkuu sivu- ja tukiaineena kuten ennenkin, eikä sitä olla ajamassa alas."

Edellä mainittuja puheenvuoroja käyttäneillä oli sentään käsitys siitä, mitä sosiologia on. Yliopiston *Tietopisto*-lehden palstoilta saattoi lukea muutakin. Eräs tekniikan alan professori totesi nimittäin, että hän tapaa joka päivä yritysten edustajia ja kaikki sujuu hyvin, joten siinä mielessä hänen mukaansa sosiologiaa ei tarvita. Tämä lienee suppein sosiologian määritelmä, jonka kukaan on

koskaan esittänyt. Toisaalta se kuvaa hyvin sitä, mitä jotkut yhteiskunnasta ajattelevat: se on yhtä kuin yrityksiä ja viime kädessä yritysjohtajia.

Yliopiston hallitus palautti sosiologian apulaisprofessuurin täyttöesityksen humanistiselle tiedekunnalle 21.8.1996 viran uudelleen suuntaamiseksi. Tämän jälkeen tiedekunta joutuikin esittämään hallitukselle, että sosiologian apulaisprofessorin virka lakkautettaisiin ja että syventävien opintojen osalta tiedekunta neuvottelisi yhteistyöstä Lapin yliopiston kanssa.

Me rivityöntekijät emme ”hermostuneet emmekä kirjoitelleet lehtiin”. Perus- ja aineopintojen opetus jatkui keväällä 1996 entiseen tapaan apulaisprofessuurin lakkauttamisesta huolimatta. Myös neuvottelut syventävien opintojen järjestämisestä käynnistyivät pian tämän jälkeen. Tavanmukaiseen ylätasoon suunnitteluun verrattuna neuvotteluja käytiin nyt, harvinaista kyllä, aivan ruohonjuuritasolla. Allekirjoittaneen lisäksi mukana neuvotteluissa olivat Oulun yliopiston humanistisen tiedekunnan dekaani Jouko Vahtola ja Lapin yliopiston sosiologian professori Martti Siisiäinen. Vahtola esitti jopa yhteisen apulaisprofessuurin perustamista, mutta se kaatui viime kädessä Lapin yliopiston vastustukseen. Tulos oli lopulta se, että professori Siisiäinen otti vastattavakseen sosiologian syventävien opintojen opetuksen. Reippain mielin kirjoitimmekin 26.4.1996 ilmestyneeseen *Tietopistoon* ilmoituksen sosiologian syventäviin opintoihin hausta.

Rehtori Lajunenkin lienee ollut torjuntavoittoon tyytyväinen. Tämä ei kuitenkaan vielä tuntunut lopulliselta ratkaisulta, ja ilman riittävän pätevää sosiologian vastuuhenkilöä katseemme kääntyivät kasvatustieteiden tiedekunnan puoleen, jossa yhteiskuntatieteen professorin virkaa hoiti professori Timo Järvikoski. Tätä varten perustettiin työryhmä, joka valmisteli sosiologian oppiaineen

siirtämisen kasvatustieteiden tiedekuntaan. Tuolloin katsottiin, että yhteiskuntatieteiden rippeet olisi syytä muuttaa saman katon alle.

Sosiologian siirtyminen humanistisesta kasvatustieteiden tiedekuntaan tapahtui vuoden 1998 alusta. Humanistisesta tiedekunnasta siirrettiin sosiologian lehtorin, yliassistentin, amanuenssin ja toimistosihteerin virat kasvatustieteiden tiedekuntaan. Kun kasvatustieteiden tiedekunnassa oli tuolloin olemassa yhteiskuntatieteen apulaisprofessori ja yliassistenttuuri, tilanne näytti lupaavalta.

Sosiologian opintosuorituksista 43 % vuonna 2005 kuului humanistisen tiedekunnan, 30 % kasvatustieteiden tiedekunnan, 20 % luonnontieteellisen tiedekunnan opiskelijoille ja loput seitsemän prosenttia muille (Sisu-tietokanta 2015). Tällaiset ilmeisen poikkeukselliset eri tieteenalojen opiskelijoiden kohtaamiset seminaareissa ja muussa opetuksessa ovat olleet rikkaus kaikille. Sosiologian referaatti- ja proseminaarit ovat olleet eräänlainen ”universitas” sanan varsinaisessa merkityksessä. Tästä kertoo erään maantieteen opiskelijan kannanotto sosiologiasta Kalevassa 15.11.1995: ”Se on poikkitieteellinen ja yleissivistävä aine [...] Meitä maantieteilijöitäkin opiskelee sitä 60.”

Ankein mielin on voinut seurata viime tutkimonnuudistusta, jossa eri koulutusohjelmissa on kahmittu opetusta omiin oppiaineisiin siinä määrin, että sivuaineiden asema niissä on ajettu mahdollisimman alas tutkinnon suorittamisajan lyhentämiseksi. Samoin on käynyt myös tohtorintutkintoihin tähtäävässä opetuksessa. Monitieteisyydestä ja tieteidenvälisyydestä puhuminen on ainakin yliopisto-opetuksessa enää ”pelkkää retoriikkaa”. *Universitas* on muuttunut *diversitaatiksi*, jossa kilpailu niukennetuista resursseista yliopistojen välillä ja yliopistojen sisällä myös oppiaineiden ja tutkimusryhmien kesken on johtamassa

niiden välisen yhteistyön ehtojen ja aidon tieteidenvälisyyden heikkenemiseen.

Vielä vuoden 2007 syksyllä – yhteiskuntatieteen yliassistentin eläköidyttyä ja amanuenssuurin muututtua assistentuuriksi – sosiologeja oli yhteiskuntatieteen professorin lisäksi lehtori, yliassistentti ja assistentti. Lisäksi Oulun yliopisto oli perustanut yhdessä Lapin yliopiston kanssa lehtoraatin, joka vastasi sosiologian syventävistä opinnoista Oulussa. Myös tutkimusta – lähinnä yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alalla – oli virinnyt siinä määrin, että sosiologiassa oli vakinaisempien vakanssien lisäksi kolme projektitutkijaa tohtorikoulutettavina. Tämä myönteinen vaihe näkyy selkeästi myös julkaisujen määrässä erityisesti vuosina 2008–2010.

Uuden vuosituhatosen ensimmäisen vuosikymmenen lopulla tilanne alkoi kuitenkin muuttua. Yhtenä lähtölaukauksena voi pitää kasvatustieteiden tiedekunnan organisaatiouudistusta, jonka seurauksena laitosrakenne poistui ja Oulun laitoksista muodostettiin yhteinen kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen yksikkö, joka jakautui Ouluun ja myöhemmin lakkautettuun Kajaanin yksikköön. Tässä yhteydessä meiltä lähti pois kaksi tutkijaa, toinen Thule-instituuttiin ja toinen yksityisen konsulttiyrityksen palvelukseen. Virkoja jäädytettiin, pakastettiin ja hävitettiin. Seuraavan vuosikymmenen vaihteessa huomasimme professori Timo Järvikosken kanssa vastaavamme sosiologian opetuksesta kahdestaan, joskin käytössä oli jonkin verran rahoitusta tuntiopetukseen, ja Lapin yliopiston sosiologien kanssa toteuttamamme video-opetus paikkasi opettajakunnan vähenemistä.

Tämän jälkeen tuli uusi yllätys. Oulun yliopisto veti vuoden 2012 neuvotteluissa Lapin yliopiston kanssa rahoituksensa pois sosiologian yhteislehtoraatista, jolloin vajaan kymmenen sosiologian syventävien opintojen opiskelijan opetus Oulussa

päättyi kyseisen vuoden lopussa. Opiskelijoiden vetoomuksella ei ollut vaikutusta. Lupauksista huolimatta mitään sosiologian syventävien opintojen opetusta ei ole tuon jälkeen Oulussa järjestetty. Samalla loppui myös yhteinen video-opetus, eikä Lapin yliopisto ole kyennyt omin resurssein vastaamaan haasteeseen sosiologian opetuksen vastuustaan koko Pohjois-Suomen osalta. Tämä johtaa epäilyyn, kykenisikö se siihen jatkossaakaan.

Vuoden 2012 lopussa yhteiskuntatieteen professori Timo Järvikoski jäi eläkkeelle, ja kevätlukukausi selvittiin käytännössä jotenkuten yhden yliopistonlehtorin voimin, kun professorin tehtävään osoitettiin vain hiukan tuntiopetusrahoja. Tehtävä julistettiin kuitenkin tiedekunnassa auki sosiologian professorin nimikkeellä, ja Vesa Puuronen nimettiin tehtävään 1.8.2013 lähtien. Hänen tehtävänmäärittelyssään on mainittu ”kasvatuksen ja koulutuksen yhteiskunnallisten ja kulttuuristen kontekstien tutkiminen” lähes samassa muodossa kuin aiemmassa yhteiskuntatieteen professorin virassa.

Uuden professorin myötä tutkimuksen painopiste on luonnollisesti muuttumassa, mutta aiemmin Oulussa vahvaa ympäristösosiologiaa jatkavat nyt sosiologit Thule-instituutissa (ks. Järvikoski 2014). Vuoden 2013 alusta lähtien Tromssan yliopiston professori Unn-Doris Karlsen Baeck on myös toiminut kasvatussosiologian dosenttina. Hänen kanssaan oululaissosiologeilla on ollut yhteistyötä jo aiemminkin (ks. Baeck & Paulgaard 2012). Tämä orastava yhteistyö tulee jatkumaan, jos tutkimuksen painopistettä halutaan siirtää entisestään kasvatussosiologiseen suuntaan. Oulussa myös opetusyhteistyö nais- ja sukupuolentutkijoiden kanssa käynnistyi viime vuoden lopulla.

Vaikka sosiologian opetus on vähentynyt, nykytermein ilmaistuna sen tehokkuus on parantunut, kun siitä vastaa vain kaksi henkilöä. Tehostumi-

nen ilmenee myös siten, että tällä vuosikymmenellä Oulun yliopiston sosiologian tutkimusryhmän puitteissa on valmistunut kymmenisen filosofian ja kasvatustieteen tohtorin tutkintoihin hyväksytyä väitöskirjaa sekä yksi lisensiaatintyö. Tällä vuosituhannella sosiologian tutkimusryhmän piirissä on tehty runsaat 30 kasvatustieteen gradua ja hieman enemmän kandintöitä. Ryhmään tulevien jatko-opiskelijoiden sekä gradu- ja kandiohjattavien määrä on kasvanut entisestään. Tänä vuonna valmistuu ainakin kaksi väitöskirjaa, ja jatko-opiskelijoita on tällä hetkellä yhdeksän; suurimmaksi osaksi professori Puurosen ohjauksessa. Sosiologian ja naistutkimuksen yhteisessä graduryhmässä on nyt 25 kasvatustieteen opiskelijaa, ja graduja valmistuukin tänä vuonna ennätysmäärä.

Viime kuukausina kiertäneiden huhujen mukaan opetusministeriön perustama yhteiskuntatieteiden koordinointiryhmä kuuluu jälleen löytäneen vanhan tutun neulan heinäsuovasta. Oulun sosiologian orwellilaisen uskielen mukainen ”poisymmärtäminen” tai uudelleenorganisointi on ollut esillä työryhmän keskuudessa. Tuntuu erikoiselta, että ”tehokas organisointi” edellyttää pienen, kahden viran vahvuisen oululaisen sosiologian nostamista seipään nokkaan. Papereitahan tällaiset etähallintatyöryhmät eivät useinkaan julkaise avoimen keskustelun pohjaksi, vaan niiden avulla hallitseminen perustuu huhupuheisiin ja ”asiantuntijalausuntojen” taakse piiloutumiseen. Tämä Juhana Vartiaisen työryhmän paperi tultaneen – edelleen huhupuheiden mukaan – kuitenkin julkaisemaan loppukeväästä, jolloin sen esitykset ja perustelut tulisivat läpinäkyviksi.

Mitä jatkossa tapahtuu, on vielä avoinna. Mahdollista on, että sosiologia Oulussa lakkautetaan, tai että Oulun sosiologit jatkavat Lapin yliopiston sosiologien alaisuudessa. Laajemmin tarkasteltuna on vaihtoehtona, että Oulun ja Lapin yliopistot yhdistetään lopulta kokonaisuudessaan Pohjois-

Suomen yliopistoksi. Viimeksi mainittu tuntuu houkuttelevalta siitä näkökulmasta, että toistuvat kiistat milloin sosiologian, milloin taloustieteiden ja milloin luonnontieteiden asemasta vihdoinkin lakkaisivat. Yhteistyön tiivistämisellä – ja ainakin yhdistämisellä – päästäisiin tilanteeseen, josta kumpikin yliopisto hyötyisi. Oulun yliopisto tarvitsisi mielestäni yhteiskunta- ja oikeustieteitä. Lapin yliopisto puolestaan hyötyisi talous- ja luonnontieteiden sekä teknologiatieteiden tutkimuksesta ja opetuksesta.

Kirjallisuus

- BÆCK, UNN-DORIS KARLSEN & GRY PAULGAARD (TOIM.) 2012. *Rural Futures? Finding One's Place Within Changing Labour Markets*. Oslo: Orkana Forlag.
- JÄRVIKOSKI, TIMO. 2014. ”Nelisenkymmentä vuotta ympäristösosiologiaa.” *YHYS-tiedotuslehti* 19.12.2014.
- KALEVA, SANOMALEHTI KALEVAN ERI NUMEROITA. OULUN YLIOPISTON HALLITUKSEN KOKOUS N:O 18. 18.8.1995. Kohta B 107.
- SISU-TIETOKANTA. 2015. Oulun yliopiston hallinnon tilastotietokanta.